

przedmiotu. Problem złożonego zjawiska emigracji jest problemem interdyscyplinarnym, w badaniach nad nim, pomimo wątków historycznych, występują też wątki socjologiczne, politologiczne, demograficzne, antropologiczne, ekonomiczne, prawnicze oraz dotyczące geografii społecznej. Główne współczesne podejścia metodologiczne do emigracji można znaleźć we wspomnianej wyżej pracy Ewy Morawskiej¹⁴.

Ponieważ Autor zajmuje się popularyzacją historii, widocznie jego zamiarem było przygotowanie tekstu zrozumiałego dla różnych grup odbiorców oraz ogólne wprowadzenie czytelnika w ciekawy i być może nie do końca dobrze znany odbiorcy temat. Mając na uwadze rozległą literaturę przedmiotu, z której Autor skorzystał w niepełnym stopniu, treść książki może budzić pewien niedosyt, zwłaszcza w zakresie przebiegu procesów stopniowego przystosowania się emigrantów polskich do nowych warunków życia za Atlantykiem, kształtowania się świadomości narodowej tej grupy, jej stopniowego awansu ekonomicznego i włączania się w życie społeczno-polityczne USA.

Zrozumiała jest chęć przedstawienia przez Autora badanego zjawiska na szerszym tle procesów migracyjnych, wątpliwości może budzić natomiast obfitość stron, nie dotyczących bezpośrednio omawianej tematyki.

Reasumując, tytuł książki niezupełnie odzwierciedla jej zawartość, w związku z czym pracy nie można uznać za udaną. Nawet pomijając sprawę niewykorzystanej bazy źródłowej do podjętego tematu, częściowe tylko uwzględnienie przez Autora dostępnej literatury przedmiotu, należy uznać, że rozpatrywane opracowanie niestety nie spełnia oczekiwań czytelników zainteresowanych problematyką polskiej emigracji do Stanów Zjednoczonych.

Vadzim Pauliuchuk

Wydział Historyczno-Socjologiczny
Uniwersytet w Białymstoku

Mykoła Riabczuk, *Ponad resentymentami. Czytając Wasyla Kuczabskiego*, „Arcana” nr 98–99 (2–3/2011, s. 245–254.

W dwumiesięczniku „Arcana”, numery 98–99 (2–3/2011) ukazał się zgrabny artykuł Mykoły Riabczuka, dotyczący książki opublikowanej w 1934 roku w Berlinie przez Wasyla Kuczabskiego, a opracowanej przez niego w okresie, gdy przebywał w Niemczech jako ukraiński emigrant. Autor artykułu starał się wykazać, że książka przez niego omawiana, prezentuje się jako opracowanie rzeczowe i nacechowane obiektywizmem. Nie zaznaczył jednak, że w tej niemieckojęzycznej

¹⁴ E. Morawska, op. cit.

książce, przetłumaczonej na język angielski i świeżo w Kanadzie wydanej, Kuczabski nie wspomina o drażliwych wydarzeniach ukraińsko-polskich, do jakich dochodziło w latach 1918–1922.

Te drażliwe sprawy omija również Riabczuk. W swoim artykule podkreśla natomiast przydatność przetłumaczonej książki dla tych badaczy, którzy zajmują się odtwarzaniem zmagania politycznych i zbrojnych o niepodległość Zachodniej Ukrainy w latach 1918–1922. Nie informuje jednak czytelników artykułu, że Kuczabski eksponował w sposób przesadny przychylność państw zwycięskiej koalicji wobec Polski. Nie zaznaczył również, że autor omawianej przez niego książki stanowisko koalicyjnych mocarstw traktuje jako istotną przesłankę powodzeń dyplomatycznych strony polskiej, a jednocześnie w ten sposób starał się o wyjaśnienie przyczyny niepowodzeń ukraińskich. Wypada zaznaczyć, że oprócz tych subiektywnych rozważań, ujętych na tle ówczesnej sytuacji międzynarodowej, Kuczabski zamieścił jednak również sporo istotnych ustaleń badawczych. Nasuwa się więc uzasadniony wniosek, że opracowanie Kuczabskiego jest przydatne także dla polskich historyków zajmujących się ówczesnymi konfliktowymi wydarzeniami.

W pierwszym akapicie swojego artykułu Riabczuk wydaje się ubolewać nad tym, że cenna książka Kuczabskiego znajdowała się przez długie lata w głębokim zapomnieniu. Zapis dotyczący tego rzekomego zapomnienia starał się uwypuklić zwłaszcza w końcowym fragmencie tego właśnie akapitu. Oto ten zapis: **„Ta niemieckojęzyczna praca praktycznie nie jest nigdzie cytowana, a nawet wymieniana”**. Niech mi zatem będzie wolno zakwestionować takie stwierdzenie. Tak się mianowicie złożyło, że walory książki Kuczabskiego doceniłem już w 1985 r., to znaczy wówczas, gdy przygotowywałem książkę o działaniach polskich regularnych i ochotniczych formacji wojskowych w latach 1918–1921. Czyniłem to wówczas, gdy taka właśnie problematyka ze znanych powodów nie była w naszym kraju na ogół podejmowana. Moje syntetyczne opracowanie zostało zaś ogłoszone w 1988 r. Ukazało się wówczas 450 egzemplarzy wydrukowanych metodą tak zwanej małej poligrafii¹. Już w tym opracowaniu, na książkę Wasyla Kuczabskiego **powołałem się aż 33 razy** i przypuszczam, że ma to zasadnicze znaczenie dla zastrzeżeń, które tu zgłaszam. Ta moja syntetyczna książka spotkała się wówczas z życzliwym przyjęciem czytelników, o czym świadczy, między innymi, recenzja opublikowana przez Macieja Kozłowskiego².

To syntetyczne opracowanie doczekało się potem drugiego wydania, ale pod zmienionym tytułem³. W tekście późniejszego wydania zostały uwzględnione

¹ M. Wrzosek, *Wojsko Polskie i operacje wojenne lat 1918–1921*. Rozprawy Uniwersytetu Warszawskiego, Białystok 1988, strony 1–686.

² M. Kozłowski, *Tamta wojna*, „Tygodnik Powszechny” nr 5 z 29 stycznia 1989 r.

³ M. Wrzosek, *Wojny o granice Polski Odrodzonej 1918–1921*. Wiedza Powszechna. Warszawa 1922, strony 1–378.

tylko niewielkie poprawki, a owe 33 odnośniki do książki Kuczabskiego zostały zachowane. Gwoli ścisłości dodam jeszcze, że w mojej skromnej biblioteczkze domowej znajduje się jedna obszerna kopia niemieckojęzycznego egzemplarza książki Kuczabskiego.

Wypada teraz uzewnętrznic przyczynę zainteresowań, jakie okazywałem książce Kuczabskiego. Otóż chodziło mi przede wszystkim o dostęp do wiedzy dotyczącej politycznych zamierzeń oraz działań ówczesnych ukraińskich przywódców, a także ważniejszych działaczy niższego szczebla. Dążyłem również do konfrontacji ustaleń faktograficznych, jakie czerpałem z polskich publikacji i polskich przekazów źródłowych. W odniesieniu do spraw związanych bezpośrednio z polsko-ukraińskimi działaniami zbrojnymi chodziło ponadto o to, że chciałem ukonkretnić siły ukraińskich przeciwników polskich sił zbrojnych. Książkę Kuczabskiego wymieniałem więc już we wstępie do mojego opracowania i to w zestawie najważniejszych wykorzystanych wówczas publikacji.

Uwagi szczegółowe są oparte na drugim wydaniu mojego opracowania ogłoszonego w 1992 r., a odnotowane tu w tabeli załączonej i zawierającej trzy pionowe rubryki.

Załącznik

Określenie treści w książce Kuczabskiego	Strony	Numer mojego odsyłacza
Zachodnie mocarstwa a sprawa ukraińska w latach 1918–1922	186–198	31, 23, 24, 26, 300
Obalenie hetmana Pawła Skoropadskiego i powołanie Dyrektoriatu jako organu rządowego Wschodniej Ukrainy	108	36
Błędna taktyka ukraińskich i polskich wojsk	237	175
Zgoda Ukraińców na rozwiązanie sprawy niepodległości na wzór austro-węgierskich zasad ustrojowych	13	293
Rozwój ukraińskiej świadomości narodowej	14–16	294
Powołanie Ukraińskiego Zgromadzenia Narodowego	30–31	297–298
Terytorialny program ukraiński	31	299
Założenie tajnej ukraińskiej organizacji w armii austriackiej	38	302
Rola Ukraińskiej Partii Narodowo-Demokratycznej	38	303
Dmytro Wytowski (rozbieżność: major czy kapitan)	38	303
Strzelcy Siczowi (rozbieżność: 2 czy 3 bataliony)	38	303

Określenie treści w książce Kuczabskiego	Strony	Numer mojego odsyłacza
Protokół Wołodymyra Decykewycza o rzekomej zgodzie czynników austriackich na przejęcie władzy przez Ukraińców	42–44	325, 326
Pierwsze polsko-ukraińskie starcia zbrojne we Lwowie	41	328
Stabilizacja władzy ukraińskiej poza Lwowem	44 i n.	351
Konstytucja i proklamacja o zasięgu terytorialnym państwa ukraińskiego; na terenach etnicznie polskich po Nowy Sącz	46 i n.	355
Przeniesienie centralnych władz ukraińskich do Stanisławowa	233	360
Zmiany dowódców wojsk ukraińskich	239–259	362
Rozwiązanie ukraińskiego Tymczasowego Państwowego Sekretariatu i krytyka kwalifikacji Wytowskiego	72	361
Liczebność wojsk ukraińskich	233	388
Struktura organizacyjna wojsk ukraińskich	253	390
Charakterystyka żołnierzy ukraińskich i polskich	234 i n.	391
Charakterystyka oficerów ukraińskich	237	392
Wstrzymanie polskiej ofensywy przez zachodnie mocarstwa	289	312
Wymuszone wycofanie oddziałów Armii Hallera	292	414
Krytyczna sytuacja operacyjna wojsk ukraińskich przed wycofaniem części wojsk polskich z Podola	293 i n.	418
Pobyty rządu ukraińskiego w Buczaczu	291	420
Gloryfikacja talentów generała Aleksandra Grekowa oraz reorganizacja wojsk ukraińskich	296–302	424 4
Ofensywa „czortkowska” (wyprowadzona z Czortkowa)	Tamże	Tamże
Zakończenie polsko-ukraińskich działań zbrojnych	304	430

Mieczysław Wrzosek
Białystok